
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.15:3.071.5/55(477.61)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.1>

А. С. Беніцький

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ БІЛОВОДСЬКОГО КІННОЗАВОДСЬКОГО ОКРУГУ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Робота присвячена діяльності та адміністративно-територіальному устрою Біловодського кіннозаводського округу. У статті зазначено причини утворення кінних заводів, які були у його відомстві, зокрема Деркульського, Стрілецького, Лимарівського та Ново-Олександрівського. Звернута увага на те, що утворення в першій половині XIX ст. кінних заводів здійснювалось одночасно з реалізацією військових реформ із започаткування військових поселень на території Старобільського повіту Слобідсько-Української губернії. Звернуто увагу на те, що зазначені військові кінні заводи постачали коней для поселених кавалерійських полків. У зв'язку з чим для кожного кінного заводу урядом встановлювалась певна спеціалізація щодо вирощування різних порід коней. Зазначено, що у XIX ст. чотири із шести існуючих в Російській імперії казенних кінних заводів знаходились саме на території Старобільського повіту.

Досліджено процеси, які супроводжувались примусовим переведення місцевих селян у стан кіннозаводського населення та накладання на них зобов'язань щодо забезпечення функціонування військових кінних заводів. Звернуто увагу на те, що стан кіннозаводського населення військових кінних заводів мав певні ознаки військових поселень, які мешкали у військових поселених округах.

Проаналізовано етапи формування органів управління Біловодського кіннозаводського округу. Зазначено адміністративні зміни на казенних кінних заводах, що було пов'язано із їхнім розвитком та діяльністю. Встановлено перелік населених пунктів Біловодської, Зоринівської, Марківської та Євсугської волості Біловодського кіннозаводського округу, які були закріплені за кінними заводами. Розглянуто структуру окружного управління, волосних й сільських правлінь кінних заводів та ін.

Ключові слова: кінні заводи, кіннозаводський округ, правління, Біловодськ, Старобільський повіт.

Постановка проблеми. На території Луганщини у другій половині XVIII ст. було утворено Деркульський кінний завод, а в першій половині XIX ст. було побудовано ще три – Стрілецький, Лимарівський та Олексіївський (з 1822 р. Ново-Олександрівський) – кінних заводи. У першій половині XIX ст. уряд проводив примусове залучення населення Старобільського

повіту Слобідсько-Української (з 1835 р. Харківської) губернії до реалізації військових реформ. Частина казенних селян Старобільського повіту було переведено у стан військових поселень кірасирських поселених полків та кіннозаводського населення військових кінних заводів. Організація кінних заводів супроводжувалась непокорю з боку кіннозаводських

селян, яка придушувалась урядовими військами.

Кінні заводи були у юрисдикції різних військово-кінних відомств, які займалися реалізацією урядової політики щодо забезпечення армії кінного складу в залежності від родів кавалерії. У 1844 р. Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Ново-Олександрівський військові кінні заводи стали у підпорядкуванні Біловодського кіннозаводського округу, адміністрація якого здійснювала управління заводами, визначала їхню спеціалізацію та ін. На початку діяльності цих заводів основним їх завданням було вирощування коней для кавалерійських частин, а у подальшому робота була зосереджена на веденні племінної роботи, створенні нових порід коней та ін. У літературі існують різні погляди щодо процесів організації та функціонування кінних заводів Біловодського кіннозаводського округу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність Деркульського, Стрілецького, Лимарівського та Ново-Олександрівського кінних заводів ставала предметом уваги таких авторів, як Є.В. Кожевников, І.Г. Озерний, Л.М. Походенко, В. Степанов, О.Б. Федоров та ін. Їхні публікації були присвячені здебільше питанням господарської діяльності, конярства, діяльності адміністрації цих заводів протягом їхнього існування в Російській імперії та Радянській Україні. Водночас серед авторів немає єдності поглядів в питаннях причин утворення цих заводів, розвитку адміністративних територій, які були у відомстві Біловодського округу державного кіннозаводства тощо. Не проводився зв'язок із організації військових кінних заводів на території Старобільського повіту Слобідсько-Української губернії та реалізацією урядової політики щодо започаткування у 1820-х рр. кавалерійських військових поселень, які утворювались поруч із військовими кінними заводами.

Мета статті. Визначити етапи формування та причини утворення Деркульського, Стрілецького, Лимарівського та Олексіївського (Ново-Олександрівського) кінних заводів. Зазначити особливості адміністративно-територіального устрою

Біловодського округу державного кіннозаводства. Встановити причини утворення казенних кінних заводів та їхню спеціалізацію протягом існування. Проаналізувати правові документи, які регламентували діяльність Біловодського округу державного кіннозаводства. Встановити правовий статус кіннозаводського населення казенних кінних заводів.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XVIII ст. місцевість в басейні річки Деркул була малозаселеною. Наявність дикого степу по берегах Деркулу, який служив гарною кормовою базою для кінських табунів, була однією з причин організації царським урядом державних кінних заводів на землях Луганського краю. Клімат Півдня України з суворю зимою та жарким літом був також сприятливим для вирощування коней для потреб кавалерійських частин.

Початком заснування кінних заводів на території сучасної Луганської області послужив урядовий указ від 10 лютого 1765 р., в якому зазначалося, що волості Біловодська, Євсуг та Марківка Валуйського повіту Білгородської провінції Білгородської губернії, де мешкало 6969 осіб чоловічої статі, були приписані до складу палацових конюшинних волостей [1, с. 132–133], підпорядкованих Головній палацовій канцелярії. Населення мало статус конюшинних селян і було вимушено виконувати обов'язкові роботи щодо утримування казенних кінних заводів.

Згідно з переписом 1763 р., який було проведено представниками Бахмутської провінції Воронізької губернії, слободи Біловодська (1141 осіб чол. статті) [2, с. 186–224], Марківка (1586 осіб чол. статті) [2, с. 296–340] та Євсуг (Євсюг) (607 осіб чол. статті) [2, с. 360–380] заселяло населення, яке складало вихідці із Слобідської України та Гетьманщини. Мешканці цих слобод утворювали хутори, де започатковували свої господарства. Так, наприклад, до слободи Біловодська були приписані хутори Данилів, Литвінов, Попов, Городище, Бодаренков, Гармашев, Лимарів, Царев, Гнидін, Певнев, Стрільцово, Баранников та Богданов [2, с. 225–295]. З часом частина із них укрупнилась й стала слободами та ін.

У 1767 р. було побудовано казенний кінний завод біля хутора Данилового (с. Данилівка Біловодського району Луганської області). У документах його йменували «Біловодський казенний кінний завод». У 1805 р. цей завод було названо Деркульським казенним кінним заводом.

Організацією будівництва конюшень та приміщень кінного заводу займався секунд-майор Мирон Федорович Врем'єв. У відомстві кінного заводу були Біловодська, Євсузька та Марківська конюшинні волості. Згодом до кінного заводу увійшла слобода Старий Деркул та ін. Процеси становлення Біловодського (Деркульського) кінного заводу були пов'язані із непокою місцевого населення. Так, у 1767 р. в Біловодській, Марківці та Євсугу місцеві селяни відмовились сплачувати подушний оклад. Для придушення бунту валуйський воєвода направив військовий загін під командуванням поручика Макарова. Біля хутора Кибікіна повсталі селяни напали на урядовий загін, розігнали його, а команду загоно захопили в полон. За наказом конюшинної канцелярії із Валуйок знов була направлена військова команда, якій вдалося придушити бунт, а активних його учасників – Йосипа Москаленка, Лук'яна Рильнова та Григорія Кравченкова – заарештувати [3, с. 129].

У 1774 р. мешканці Біловодської, Деркульської, Марківки, Євсуга, Великовської та Бараниківської зорганізувались в загін, який очолив Остап Овчаренко, щоб приєднатись до повстанських військ під проводом Омеляна Пугачова. Проте об'єднатись із пугачовцями загону Остапа Овчаренко не вдалось, оскільки повстання Пугачова було придушене. Остап Овчаренко повернувся додому разом зі своїми товаришами і з більшістю свого загоно був заарештований [3, с. 131]. У 1774 р. Валуйською воєводською канцелярією розглядалась справа щодо непокори селян слобід Деркул та Біловодська [4, с. 1].

25 вересня 1779 р. із слобід Біловодська та Старий Деркул, які відносились до палацових конюшинних волостей, було утворено місто Біловодськ, який став центром однойменного повіту Воронізького намісництва [5, с. 868]. Землі Біловодського (Деркульського) кінного заводу,

а також оселі кіннозаводського населення були у відомстві Конюшинної Канцелярії, незважаючи на те, що вони знаходились на території Біловодського повіту. У 1781 р. у Біловодському відомстві палацової конюшинної канцелярії мешкало: 1513 осіб у повітовому центрі – м. Біловодську та 10427 осіб у інших населених пунктах Біловодського повіту [6, с. 2011].

Після утворення у 1797 р. Старобільського повіту оселі палацових конюшинних селян увійшли до новоутвореного повіту. У 1812 р. конюшинних селян на території Старобільського повіту мешкало 19892 особи [7, с. 346–347]. У документах того часу населені пункти, які були закріплені за Деркульським кінним заводом, іноді називали «Деркульським заказом». Кінний завод поставляв коней до кавалерійських частин.

На початку XIX ст. на території Старобільського повіту біля Деркульського кінного заводу було утворено ще три казенних кінних заводи. Це було обумовлено декількома факторами. По-перше, згідно з статистичними даними за 1850 р., саме на території Старобільського повіту, у порівнянні з іншими повітами Харківської губернії, була найбільша кількість лугів (559,866 дес.) [8, с. 130]. По-друге, з 1817 р. в Старобільському, Куп'янському, Зміївському та Вовчанському повітах Слобідсько-Української губернії уряд почав організовувати військові поселення для 2-ї кірасирської дивізії (Катеринославський, Астраханський, Глухівський та Псковський полки) та 3-ї уланської дивізії (Чугуївський, Таганрозький, Серпуховський та Борисоглебський полки). У Старобільському повіті було розміщено на поселення Астраханський та Глухівський кірасирські полки, а у Куп'янському повіті – Катеринославський та Глухівський кірасирські полки. У 1837 р. військові поселення кірасирських полків реорганізовано у 1-й – 4-й округи Українських військових поселень, а поселення уланських полків – у 5-й – 8-й округи Українських військових поселень.

У 1805 р. було утворено Стрілецький казенний кінний завод за назвою х. Стрільцівка. До цього заводу було приписано населення, яке мешкало навколо Стрільцівки.

У 1822 р. було утворено Лимарівський казенний кінний завод, який було названо за назвою с. Лимарівка. До цього заводу були приписані селяни сл. Марківка, с. Бондарівка та ін.

14 листопада 1819 р. урядом було затверджено будівництво нового військового кінного заводу на річці Євсуг (ліва притока Сіверського Дінця) біля с. Олексіївка, який було названо Олексіївським кінним заводом. Найменування новий завод отримав за назвою селища Олексіївка. Проте місце для нового заводу було вибрано невдале. Будівництво вирішили перенести до околиць с. Шаповалов, яке знаходилось вище за течією річки Євсуг. 12 квітня 1822 р. завод було перейменовано з «Олексіївського» на «Ново-Олександрівський» [9, с. 153]. У 1822 р. біля кінного заводу побудовано казарми для військових, заводські приміщення, майстерні, конюшні та ін. Очолював будівництво Ново-Олександрівського кінного заводу К.О. Штенгер, якому допомагав управляючий Лимарівським кінним заводом М. Фогель [10]. Частина будівничих робіт виконували 63 військових Ізюмського гусарського полку. До цього кінного заводу були приписані селяни сл. Свято-Дмитрієвська (с. Окнино) та ін. При Ново-Олександрівському кінному заводі виникло заводське селище, назване Ново-Олександрівка.

У період кріпацтва кіннозаводські селяни мали нести повинність із забезпечення казенних кінних заводів. Після закріплення на початку ХІХ ст. частини населення Старобільського повіту до кіннозаводського відомства серед селян були факти активної непокори та супротиву урядовцям. Так, за повідомленням земського вчителя С.І. Костікова, мешканці слободи Бараниківки після того, як у 1817 р. були закріплені за Біловодським округом державного кіннозаводства, відмовились виконувати накази кіннозаводських управляючих щодо повинності у виді заготівлі сіна, у зв'язку з чим в слободу була направлена військова команда, яка покарала винних [11, с. 626].

У першій половині ХІХ ст. Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Ново-Олександрівський казенні кінні заводи в доку-

ментах йменували «військовими кінними заводами». Вони постачали в армію коней до різних родів кавалерії. Ці кінні заводи були у відомстві Комітету з управління військово-кінними закладами, який було утворено у 1819 р.

У другій половині 1820-х рр. із кіннозаводських селян набирали рекрутів для поповнення нижніми чинами військових команд, які були при військових кінних заводах.

У 1833 р. Комітет з управління військово-кінними закладами було реорганізовано у Комітет про кіннозаводство російське. Даний Комітет здійснював управління державними кінними заводами. В управлінні цього Комітету входили Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Олексіївський (Ново-Олександрівський) кінні заводи. Крім того, Комітету були підпорядковані кінні заводи, які були в деяких військових поселеннях. У ХІХ ст. на території Російської імперії існувало лише шість казенних кінних заводів. Окрім Деркульського, Стрілецького, Лимарівського та Олексіївського (Ново-Олександрівського) ще існували Хреновський та Янівський казенні кінні заводи.

Цікаво зазначити, що чотири із шести державних (казенних) кінних заводів Російської імперії знаходились на території сучасної Луганської області. У подальшому на її території виник ще один – Провальський військовий кінний завод. У 1844 р. російським урядом було прийнято Положення про військові кінні заводи у війську Донському, згідно з яким передбачалось утворення чотирьох заводів в кожному військовому окрузі [12, с. 4–5]. У 1846 р. у війську Донському було утворено лише один військовий кінний завод. Він знаходився на території Черкаського округу біля сл. Провалля. Він отримав назву Провальський військовий кінний завод (військовий кінний завод). Навколо заводу згодом виникло сел. Новопровалля. При Провальському військовому кінному заводі була козацька команда зі 100 стрілецьких козаків. Провальський кінний завод постачав коней для Донського козацького війська. На цьому конезаводі здійснювалась племінна робота із селекції донської породи коней.

Слід зазначити, що у XIX ст. в Старобільському повіті Харківської губернії, а також в Бахмутському та Слов'яносербському повітах Катеринославської губернії існували приватні кінні заводи [13, с. 116]. Володарі цих заводів продавали коней на ярмарках для сільського господарства, а також у війська.

Сенатським указом від 10 квітня 1843 р. було створено Управління державного кіннозаводства [14, с. 246]. Це Управління об'єднало існуючі в Російській імперії Комітет про кіннозаводство російське та Управління імператорських військово-кінних закладів. До цього Управління перейшли Починковський кінний завод, розташований у Нижегородській губернії, а також Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Ново-Олександрівський кінні заводи Харківської губернії.

1 листопада 1844 р. було прийнято Положення про управління селянами за відомством державного кіннозаводства [15, с. 713–714]. Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Ново-Олександрівський кінні заводи входили до складу утвореного Біловодського кіннозаводського округу. Він розміщувався на території Старобільського повіту Харківської губернії. Проте цей округ був у підпорядкуванні Головного управління державного кіннозаводства.

У Біловодську було утворено окружне кіннозаводське правління. До складу Біловодського кіннозаводського округу входили: управляючий; два помічники управляючого (один – з господарсько-судної частини, а другий – з межової та лісної частини); асесор, два листоводи; рахунковий чиновник; казначей, він же ексектор; три старших писарі; три молодших писарі; старший землемір, три землемірських учні; архітектор; шість архітекторських учнів; ветеринарний лікар [16, с. 245].

Управляючий Біловодським округом державного кіннозаводства знаходився у підпорядкуванні Департаменту та голови Комітету державного кіннозаводства. Наприкінці XVIII ст. серед смотрителів Біловодського кіннозаводського округу був колезький асесор де-Мезон. На початку XIX ст. він був приставом

при ногайцях, які кочували в місцевості річок Молочна й Берда [17, с. 127, 259]. Він залишив про себе пам'ять як жорсткий урядовець, який не лише наглядав за ногайцями, але й намагався силою примусити останніх змінити кочовий образ життя на осілий й стати землеробами.

У Біловодського окружного управління були у підпорядкуванні волосні та сільські правління. Волосними правліннями керував голова. Сільські товариства управлялись наказами, які склалися із сільського старшини та двох засідателів. У кожному селі обирався сільський староста [15, с. 713–745].

У Біловодську знаходилося Біловодське волосне управління. До Біловодської волості 2-го стану входили наступні населені пункти: слободи Данилівка, Попівка (в слободі знаходився сільський приказ) та Городище; хутори Семікозов, Очкуров, Царевський, Третьяков та Гнидін. До Зоринівської волості 1-го стану входили наступні населені пункти: слободи Зоринівка (в слободі знаходились волосне управління та сільський приказ), Морозівка, Микольська, Бараниківка (в слободі знаходився сільський приказ), Нижньобараниківка, Стрільцівка (в слободі знаходився сільський приказ); хутори Миколаїв, Певий, Зеліков, Моїсеєнков, Калмиков та Великоцький.

До Марківської волості 1-го стану входили наступні населені пункти: слободи Марківка (в слободі знаходились волосне управління та сільський приказ), Кризька (сільський приказ), Курячівка (сільський приказ), Бондарівка, Лимарівка, Шелистова, Кобичена (сільський приказ); хутори Нехаєв, Просяний, Лимарів, Розсоховатий, Гераськов, Рудев, Сичьов, Гончаров, Тишков та Кононов.

До Євсугської волості 2-го стану входили наступні населені пункти: слободи Євсуг (в слободі знаходились волосне управління та сільський приказ), Литвинівка (сільський приказ), Брусівка, Калядівка (сільський приказ), Волкодавова (сільський приказ), Олексіївка, Малоросіян, Михайлівка та Великоросіян [18, с. 126].

Сенатським Указом від 10 квітня 1843 р. було здійснено реорганізацію в роботі

казенних кінних заводів. Управління державного кіннозаводства повинно було зайнятися поліпшенням порід коней в державі відповідно до їх призначення в різних родах військової кавалерії, а також для потреб сільського господарства та ін. Одним із завдань казенних кінних заводів Біловодського кіннозаводського округу була організація племінної роботи. Урядовим указом від 8 грудня 1843 р. було заборонено приймати у війська в «ремонт» (вторинне спорядження коней замість тих, що вибули) кобил із тавром державних кінних заводів з ціллю використання їх як маток для племінної роботи [19, с. 796].

Адміністрація Біловодського кіннозаводського округу організувала заклади освіти в кінних заводах з метою підготовки наїзників, жокеїв та ін. До них приймали навчатися дітей кіннозаводських селян, працівників кінних заводів та ін. У кіннозаводських навчальних закладах була запроваджена ланкастерська система підготовки. Учні в них навчались на правах кантонистів. Перша кіннозаводська школа була організована при Деркульському кінному заводі. У середині 1840-х рр. при Стрілецькому кінному заводі була відкрита школа [20, с. 931], а у 1844 р. була відкрита школа при Лимарівському кінному заводі.

10 листопада 1847 р. землі Біловодського кіннозаводського округу, які знаходились на території Старобільського повіту Харківської губернії, були включені до Кіннозаводського відомства. Урядом було зазначено, що «У межах двох державних кіннозаводських округів Біловодського та Починковського складаються заштатні міста Біловодськ та Починки. Узявши до уваги, по-перше, що міста сії населені кіннозаводськими селянами, і лише дуже мала частина сторонніх осіб проживає в них, як то: купців, міщан та інших... і, по-друге, що Біловодськ має під вигоном понад 3,500 десятин землі, виділених йому із земель нинішнього кіннозаводського округу ... 1) Землю, що стоїть під вигоном міста Біловодська, звернути до кіннозаводського відомства» [21, с. 845]. У 1847 р. Комітетом з управління військово-кінними закладами було передано пле-

мінний кінний склад у підпорядкування казенним кінним заводам.

У деяких документах Деркульський, Стрілецький, Лимарівський та Ново-Олександрівський казенні кінні заводи, які знаходились на території Старобільського повіту Харківської губернії, називали «Біловодськими кінними заводами». У другій половині XIX ст. Біловодські кінні заводи були у підпорядкуванні Комітету державного кіннозаводства, а потім – у відомстві 3-го кіннозаводського округу Головного управління державного кіннозаводства [22, с. 14].

Казенні кінні заводи Біловодського кіннозаводського округу мали певну спеціалізацію. Деркульський казенний кінний завод у XIX ст. займався розведенням коней для кірасирських полків [23, с. 55]. Оскільки кірасири вважались важким родом кавалерії й відповідно для них вирощувались важкої породи коні. Близькість до Деркульського кінного заводу кірасирських військових поселень обумовило спеціалізацію з вирощування коней верхового кірасирського типу. На початку XX ст. на Деркульському кінному заводі були відділення чистокровної англійської, а також арабської породи [24, с. 3–4].

Стрілецький казенний кінний завод повинен був розводити для армії верхових легких кавалерійських коней [23, с. 56]. Стройові коні Стрілецької верхової породи призначалися, в першу чергу, для офіцерського складу уланських, гусарських та інших полків. Стрілецьким кінним заводом у XIX ст. була виведена Стрілецька порода коней. На початку XX ст. на Стрілецькому кінному заводі були відділення чистокровної англійської, полукровної англійської, стрілецької, а також арабської породи [24, с. 4–5]. Як зазначав у середині XIX ст. К.І. Коптєв, Стрілецький кінний завод був відмінним розсадником легко-кавалерійських службових коней, яких за 250–300 руб. купували для лейб-гусарського полку [25, с. 91].

Лимарівський казенний кінний завод протягом XIX ст. спеціалізувався на вирощуванні різних порід коней, переважно для армії. У 1823 р. згідно з урядовим наказом завод повинен був щорічно постачати в гвардійські частини

311 коней [10]. У середині XIX ст. Лимарівський казенний кінний завод почав спеціалізуватися на вирощуванні упряжних коней для кінно-артилерійських та артилерійських частин [23, с. 56]. На цьому заводі розводили тяглових коней, зокрема арденська (арден) порода, першеронська (першерон) та суфольська (суфольк) породи коней. З 1883 року Лимарівський кінний завод займався племінною роботою з розведення орловсько-ростопчинської породи коней. Лимарівським кінним заводом у XIX ст. був виведений Лимарівський тип висококровної верхової кобили. У документах другої половини XIX ст. Лимарівський казенний кінний завод йменувався Лимарівське казенне кінне депо. У складі Лимарівського кінного заводу був Лимарівський арабський розсадник [22 с. 38] або Лимарівський розсадник кровних арабських коней. Він був у підпорядкуванні старшого ветеринара Лимарівської зведеної конюшні [26, с. 15; 22, с. 15–16]. На початку XX ст. на Лимарівському кінному заводі були відділення чистокровної англійської та орлово-ростопчинської породи [24, с. 7].

Ново-Олександрівській казенний кінний завод спеціалізувався на вирощуванні рослих екіпажних коней [23, с. 56; 27, с. 7]. На Ново-Олександрівському казенному кінному заводі була виведена Новоолександрівська ваговозна порода коней. На початку XX ст. на Ново-Олександрівському кінному заводі були відділення чистокровної англійської та полукровної англійської породи [24, с. 6].

Висновки. Встановлено, що передумовою започаткування Деркульського кінного заводу в Луганському краю стали природні та демографічні фактори, а саме сприятливий клімат та природні умови для розвитку конярства, а також малозаселеність місцевості в басейні річки Деркул. Утворення Стрілецького, Лимарівського та Олексіївського (Ново-Олександрівського) військових кінних заводів у першій чверті XIX ст. було обумовлено на той час реалізацією військових реформ із утворення кавалерійських військових поселень в Слобідсько-Українській губернії, а саме 2-ї кірасирської та 3-ї уланської дивізій. Зазначено,

що з урахуванням того, що кінні заводи були у військово-кінному відомстві, уряд накладав на ці заводи зобов'язання щодо постачання до армії коней. Встановлено, що кожен із військових кінних заводів мав певну спеціалізацію із вирощування коней з метою їхньої підготовки для легкої та важкої кавалерії, а також для кінно-артилерійських бригад.

Вказано, що уряд примусово переводив казенних селян Старобільського повіту у стан кіннозаводського населення, яке фактично прирівнювалось до військових поселенців. Ці процеси супроводжувались непокорю з боку місцевого населення, що придушувалось урядом. Основним правовим документом, який регламентував у XIX ст. діяльність кіннозаводського населення, було Положення про управління селянами за відомством державного кіннозаводства.

Казенні кінні заводи були у підпорядкуванні Головної палацової канцелярії, Комітету з управління військово-кінними закладами, Комітету про кіннозаводство російське та ін. Протягом свого існування ці урядові установи визначали стратегію розвитку та спеціалізацію казенних кінних заводів. Встановлено особливості адміністративно-територіального устрою Біловодського кіннозаводського округу. Надано перелік селищ Біловодської, Зоринівської, Марківської та Євсугської волостей, які входили до відомства Біловодського кіннозаводського округу. Визначено риси управлінських структур даного кіннозаводського округу.

Список використаної літератури:

1. О приписке к дворцовым волостям: 1) отписных маестностей, состоящих в Белгородской провинции Валуйского уезда, и 2) сел и деревень, принадлежащих полковнику Перекрестову (10 февраля 1765 г.). *Сенатский архив*. Т. XV : Указы и повеления императрицы Екатерины II за 1765 год / сост. И. А. Блинов СПб. : Тип. Сената, 1913. С. 132–133.
2. Списки козаків та козацьких підпомічників, які переселилися до новоутворених слобід і хуторів Бахмутської провінції та інших повітів Воронезької губернії. *ЦДІАК України*. Комісія про слобідські полки, м. Острогозьк. Фонд 1782. Опис 1. Справа 65. 1763 р. 623 Арк. [Електро-

- ний ресурс]. Сайт : «ЦДІАК України». URL : <http://surl.li/rpyaar>.
3. Подов В. І., Курило В. С. Історія Донбасу. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 300 с.
 4. Дело о крестьянах сл. Деркул и Беловодской, отказавшихся повиноваться управителю. 1774 г. *ЦДІАК України*. Валуйська воєводська канцелярія, м. Валуйки Белгородської губернії. Фонд 1792. Опис 1. 1774–1775 рр. С. 1.
 5. О составлении Воронежского намесничества из пятнадцати уездов (25 сентября 1779 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 1-е. Том XX. 1775–1780. СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1830. № 14922. С. 868–869.
 6. Описаніе, учиненное в Беловодском уездном суде обще с Беловодским же городничим и нижним земским судом, против запросов учрежденной при императорской академіи наук комисіи (1781 г. ноября 25). *Материалы по истории Воронежской и соседних губерний*. Вып. XVI : Акты XVII и XVIII столет. / под ред. Л. Б. Вейнберга. Воронеж : Типолит. губерн. правл., 1890. С. 2007–2016.
 7. Рекрутское росписание ... о зборе Старобельского уезда конюшенных крестьян рекрут (1812 г.). *Воронежское дворянство в Отечественную войну* / [общ. ред. С. Е. Зверева]. М. : Изд. губ. предвод. дворянства, 1912. С. 329–347.
 8. Таблица № 1. *Военно-статистическое обозрение Российской империи* / изд. по высоч. повел. при 1-м отд. Департ. генер. штаба. 1848–1858. Т. 12. Ч. 1 : Харьковская губерния / [сост. кап. Мочульский]. СПб. : Тип. Департ. генер. штаба, 1850. 178 с.
 9. Именной, объявленный Сенату военно-конно-заводским Управлением «О именованіи Алексеевскаго военно-конного завода Ново-Александровским» (15 апреля 1822 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 1-е. Том XXXVIII (1822–1823). СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1830. № 29003. С. 153.
 10. Походенко Л. М. Заснування казенних кінних заводів на Луганщині. II пол. XVIII – поч. XIX ст. [Електронний ресурс]. Сайт : «Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова». URL : <https://surl.li/ibwkeh>.
 11. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края / под ред. В. В. Иванова. Изд. Харьк. губерн. статист. комитета. Т. 1. Харьков : Тип. губ. правл., 1898. 1013 с.
 12. Положение о войсковых конских заводах Войска Донского. СПб. : Тип. Департ. воен. посел., 1844. 120 с.
 13. Военно-статистическое обозрение Российской империи / изд. по высоч. повел. при 1-м отд. Департ. генер. штаба. 1848–1858. Т. 11. Ч. 4 : Екатеринославская губерния / [сост. штабс-кап. Драчевский]. СПб. : Тип. Департ. генер. штаба, 1850. 186 с.
 14. Учреждение управления государственного коннозаводства (10 апреля 1843 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 2-е. СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1844. № Т. XVIII. № 16729. С. 246–250.
 15. Положение о управлении крестьянами по ведомству государственного коннозаводства (1 ноября 1844 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 2-е (1825–1881). Т. IX. 1844. СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1836. № 18388. С. 713–745.
 16. К № 18388. 1844 ноября 1. Высочайше утвержденный штат трех коннозаводских Окружных Правлений. *ПСЗРИ*. Собр. 2-е. Т. XIX. Отд. второе. 1844. Часть 2 : Штаты и таблицы. СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1845. С. 245.
 17. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, 1730–1823 [в 2 ч.]. Ч. 2 : с 1796-го по 1823 год / сост. А. Скальковским. Одесса : Гор. тип., 1838. 349 с.
 18. Ведомость о состояніи Беловодскаго конно-заводскаго округа ведомства государственного конно-заводства в 1847 году. *Военно-статистическое обозрение Российской империи* / изд. по высоч. повел. при 1-м отд. Департ. генер. штаба. 1848–1858. Т. 12. Ч. 1 : Харьковская губерния / [сост. кап. Мочульский]. СПб. : Тип. Департ. генер. штаба, 1850. С. 126.
 19. О воспрещеніи войскам принимать в ремонт кобыл с тавром государственных конских заводов (8 декабря 1843 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 2-е. СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1844. № Т. XVIII. № 17388. С. 796.
 20. Коптев В. И. Материалы для истории русского коннозаводства : статьи Василия Ивановича Коптева. 1847–1887 гг. / [Введение : Ф. А. Свечин]. М. : Типо-лит. В.В. Чичерина, 1887. 941 с.
 21. О обращеніи выгонной земли заштатного города Беловодска во владеніе коннозаводскаго ведомства (10 ноября 1847 г.). *ПСЗРИ*. Собр. 2-е (1825–1881). Т. XXII. Отд. первое. 1847 (От № 20768–21843).

- СПб. : Тип. II Отд. собств. е.и.в. канц., 1848. № 21694. С. 844–845.
22. Памятная книжка по Главному управлению государственного коннозаводства на 1876 г. СПб. : Тип. Эд. Метцига, 1876. 117 с.
23. Памятная книжка по государственному коннозаводству Министерства государственных имуществ 1854. СПб. 1854. 77 с.
24. Список заводским жеребцам государственных конских заводов. Конский состав. *Памятная по Главному управлению государственного коннозаводства.* СПб. : Тип. Ю.Я. Римена, 1914. С. 1–8.
25. Озерной И. Г. Сказание о стрелецкой породе лошадей. Луганск : РИО ОАО "Луганская областная типография", 2007. 387 с.
26. Памятная книжка Главного управления государственного коннозаводства на 1865. СПб. : Тип. Гл. арт. управл., 1865. 82 с.
27. Кожевников Е. В., Емельянов Ф. Е., Ласкова А. А. Лимаревский конный завод. Донецк : Донбасс, 1972. 75 с.
-

Benitskiy A. Administrative and territorial organization of the Bilovodsk stud farm district (XIX – beginning of the XX century)

the work is devoted to the activities and administrative-territorial organization of the Bilovodsk stud farm district. The article indicates the reasons for the establishment of stud farms that were in its department, in particular Derkulsky, Striletsky, Lymarovsky and Novo-Oleksandrovsky. Attention is drawn to the fact that the establishment in the first half of the 19th century of stud farms was carried out simultaneously with the implementation of military reforms to establish military settlements on the territory of the Starobilsky district of the Slobidsk-Ukrainian province. Attention is drawn to the fact that the mentioned military stud farms supplied horses for the settled cavalry regiments. In connection with which, for each stud farm, the government established a certain specialization for the breeding of different breeds of horses. It is noted that in the 19th century, four of the six state-owned stud farms existing in the Russian Empire were located precisely on the territory of the Starobilsky district.

The processes that were accompanied by the forced transfer of local peasants to the status of the stud farm population and the imposition of obligations on them to ensure the functioning of military stud farms were investigated. Attention was drawn to the fact that the status of the stud farm population of military stud farms had certain features of military settlers who lived in military settlement districts.

The stages of the formation of the governing bodies of the Bilovodsk stud farm district were analyzed. Administrative changes at the state stud farms were noted, which were associated with their development and activities. A list of settlements in the Bilovodsk, Zorinovsk, Markivsk and Yevsugsk volosts of the Bilovodsk stud farm district, which were assigned to stud farms, was established. The structure of the district administration, volost and village boards of stud farms, etc. was considered.

Key words: *stud farms, stud farm district, board, Bilovodsk, Starobilsky district.*